

Mészáros Klára

**A sokoldalú partnerség követelménye.
A Magyar–kínai gazdasági kapcsolatok**

1. Kína WTO-tagságának napirendre vételével nagyra nőttek a várakozások a kínai piac iránt érdeklődők körében. A liberalizációnak a tagsággal járó felgyorsulásával a nagy kínai piac eddig zárt szegmensei is megnyílnak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egyszerűbb lesz erre a piacra betörni. Nagyhatalmi súlyának tudatában Kína minden lehetséges módon próbálja piaci érdekeit védeni és érvényesíteni, és eszköztárából a protekcionizmus sem fog hiányozni. A jogharmonizáció, valamint az egységesített eljárási procedúrák átláthatóbbá teszik a kínai piacon való mozgást, de az érvényesüléshez nélkülözhetetlen helyismeretet nem helyettesíthetik.

1.1. Kína perspektivikus és potenciális fontosságának okán a világgazdaság szereplői kemény harcot vívnak a kínai piacon való megjelenés, beépülés érdekében, a kínálkozó lehetőségek megragadásáért. Érvényes ez a tétel a Magyarországgal azonos nagyságrendű országokra is, amelyek között fokozódik a kínai piacok meghódításáért folyó verseny. A magyar vállalatoknak és vállalkozóknak kiélezett versenykörülményekben kell kiépíteniük gazdasági pozícióikat. A korábbi államközi megállapodások szabályozta kapcsolatok tapasztalatai már teljesen elévültek. A gyorsan változó környezet átmenetileg nehezíti a kapcsolatteremtést, de a változások jellege már középtávon is a befektetői biztonságot erősíti. A józan önérték, csakúgy, mint a piaci szabályozók WTO-konform kialakítása, közös nevezője lehet a különböző kulturális háttérű partnereknek.

2. A kétoldalú forgalom alakulása

2.1. A két ország képviselői 1990. március 24-én írták alá azt a kereskedelmi egyezményt, amelynek az értelmében 1991. január elsejével bevezették a szabaddevizás elszámolási rendet. A dollárelszámolásra való áttéréssel a magyar export és annak struktúrája összeomlott. (Az átállás évének kivételével, ami csupán a korábbi szerződéses keretek áthúzódó szállításainak volt köszönhető.) A Kínába irányuló magyar kivitelnek mindössze 15-20%-a minősült a váltás időszakában „tökés keménységű” terméknek. Így a forgalom drasztikus visszaesése törvényszerű volt. A piacgazdasági alapokra épülő kereskedelmi kapcsolatokról csak 1993-tól kezdődően beszélhetünk. A magyar–kínai kereskedelmi kapcsolatok alakításában egyre inkább a kínai fél vált a meghatározóvá. A 90-es évek elején induló strukturális átalakulási folyamat még jelenleg is tart, és a kapcsolattartás új formáinak és kereteinek keresése, a feltételrendszer javítása továbbra is feladat marad. Így az átrendeződés negatív következményei – például a forgalom volumenének visszaesése, az anyag- és félkésztermékek irányába való eltolódás vagy a

kereskedelmi egyensúly veszélyes megbomlása – számos feszültséggel terhelik a kapcsolatokat.

2.2. A magyar export folyamatos és nagymértékű fluktuációja elsősorban az áttéréssel összefüggésben, a magyar és kínai vállalatok között újrarendeződő, másféle érdekeltségi viszonyok miatt következett be. A továbbiakban már valóságos versenyfeltételek között kell az árban, a minőségben és az egyéb feltételekben eladhatóvá tenni azokat a termékeket, amelyeket a nagy távolságból adódóan az átlagosnál 12–20%-kal magasabb fuvar- és biztosítási költségek terhelnek.

2.3. 1994-től az export- és az importoldal között oly mértékben mélyül a szakadék, hogy az már gátjává vált a kétoldalú kapcsolatok tovább fejleszthetőségének. A forgalom döntő hányada egyre inkább kínai kézben koncentrálódik, s ennek egy része el is hagyja (esetenként el sem éri) Magyarországot, reexportként továbbítják. A magyar termékek legjobb esetben is csak inkább jelzésértékkel vannak jelen a kínai gazdaságban. A dollárelszámolásra való áttérést követően a magyar–kínai kereskedelmi mérleg passzívumának 1:9-es aránya 2000-ben 1:23-ra – kínai számítás szerint 1:9-re – nőtt.

2.4. A helyzet reális felmérése érdekében meg kell jegyeznünk, hogy a magyar és kínai statisztikai adatok között óriási eltérés mutatkozik. Ennek csak egyik oka a nyilvántartási és elszámolási rendszer különbözősége. 1994-ben világossá vált, hogy ebben az esetben nem csak számítástechnikai kérdésekről van szó. A két fél nyilvántartása közötti 30-35%-ot meghaladó szokásos különbség még annak tudatában sem volt elfogadható, hogy az elszámolt 66-67 millió dollárnyi klíring tartózást is számításba vették. A jelek a forgalom technikai és tartalmi összetevőinek belső zavarára utaltak. A magyarázat viszonylag kézenfekvő:

2.4.1. A Magyarországra irányuló kínai kivitelnek jelentős hányadát reexportálják, amit magyarországi forgalomként könyvelnek el. Ennél azonban van egy még alapvetőbb oka is az eltérésnek. A Magyarországra irányuló forgalomban általános volt és – megítélesem szerint – jelenleg is gyakran előfordul, hogy a szállítmányokra kétféle vámértéket alkalmaznak. Az igen erőteljesen exportorientált gazdaságpolitikának való megfelelés vágya oda vezet, hogy a szállítmányt a kínai vámszerveknél magasabb értéken, a magyar határnál már jóval alacsonyabb vámértéken vallják be. Az, hogy ehhez milyen technikákat alkalmaznak, teljesen átlátni nem lehet. Ismeretes például az a megoldás, hogy a kínai határon még külön csomagolásban, egyedi darabként regisztrált termék a magyar határra már ömlesztett – tehát alacsonyabb vámkategóriába sorolandó – áruként érkezik. Gyakori megoldásnak számít az a módszer is, hogy az egy egységnek számító dobozba több darabot zsúfolnak be, vagy egyszerűen „csak” a vámpapírokat hamisítják meg. Bizonyítani azonban csak ritkán lehet.

2.4.2. Ezeknek a „trükkös” megoldásoknak azonban pozitív hozadékuk is volt azáltal, hogy felgyorsították a két ország közötti vámegegyezmény megkötésének procedúráját. A multinacionális cégek megjelenése a reálfolyamatok átláthatóságát és ellenőrizhetőségét gátló újabb tényezőket épített be a rendszerbe. A statisztikai eltéréseknek növekvő há-

nyadát okozza a multinacionális vállalatok központjain át bonyolított forgalom. Ennek jökora részét teszi ki a nyugat-európai és a hongkongi közvetítő kereskedelem.

2.5. A magyar exportstruktúrát alapvetően a törékenység jellemzi. Nem sikerült kialakítani egy olyan kiviteli termékkínálatot, amely tartósan jelen lenne és beépülne a kínai piacba. A statisztikák egyértelműen regisztrálják az egyik évről a másikra bekövetkező hirtelen változásokat, amelyek teljes mértékben a piac konjunkturális ingadozásainak szolgáltatják ki az exportra szánt termékeket és azok termelőit. Jobb magyar szereplést csak a gyors alkalmazkodás, a nagyfokú rugalmasság képességének megszerzésétől remélhetünk. (Az export volumenének hullámzásával szemben az import folyamatosan és egyenletesen bővül.)

2.6. A magyar kivitelben a dollárelszámolásra való áttérést követően a gépek, berendezések dominanciája megmaradt. A korábbi személykocsi szállítások megszűnése miatt azonban a volumen jelentősen visszaesett. Viszont a feldolgozott termékek és gépek súlya folyamatosan nő a magyar exporton belül. A nyers- és félkésztermékek arányának csökkenése és a feldolgozóipari termékek részarányának ugrásszerű növekedése adja az exportoldal pozitív irányú elmozdulását. A kivitel legjelentősebb tételeit a számítástechnikai adatfeldolgozók, berendezések, a toll, a gyógyszerek, a fagyasztott zöldség, az elektromos izzólámpa, valamint a faárúk képezik.

2.7. Az import oldalán a forgalom nagy hányadát szintén a gépek, berendezések adják. A számítástechnikai alkatrészek behozatala miatt nőtt meg a gépipari import. Viszonylag új keletű tevékenység a kínai alkatrészek magyarországi gyárakban való összeszerelése, amit azután reexportálnak. Így ezek a tételek a más országokkal szembeni pozitív kereskedelmi mérlegben jelennek meg. A Kínából származó importtermékek a számítástechnikai részegységek, a nyomtatott áramkörök, az egyéb elektronikus eszközök és alkatrészek, a motoralkatrészek, valamint a textil- és ruházati termékek, a lábbelik, továbbá a gyógyszeripari alapanyagok köréből kerülnek ki.

2.8. Egyes években az exporttermékek igazán volumenhordozó részét két árucsoport adta, a gépek és berendezések, valamint a járművek és részegységek csoportja. 2000-ben ezek alkották a kivitel egészének 94,2%-át. A magyar export alapvető problémáját egyrészt a volumen alacsony szintje, másrészt a volumenhordozó termékek eladhatóságának gyakori ingadozása, a kiegyensúlyozott áruszállítás lehetőségének, valamint az ebből következő tervezhetőségnek a hiánya okozza. Az IKARUS-buszok kiszorulása a kínai piacról sajnos nem egyedi történet. Különösen hátrányosan érintik a magyar pozíciókat az olyan visszaesések, mint ami a kivitel legnagyobb hányadát kitevő járművek és részegységeik árucsoportjával történt: az 1999-ben még 44.126 ezer dolláros volumen 2000-ben 1442 ezer dollárra zsugorodott.

2.9. Az exportált tételek többségének rendkívüli elaprózottsága is inkább próbálkozási kísérletnek, mint jól megalapozott üzleti kapcsolatnak tűnik. A gyógyszerek és gyógyászati termékek forgalma az a pozitív példa, amely ugyan a lehetségesnél alacsonyabb bázison, de többé-kevésbé egyenletesen tarja magát a kínai piacon. Ebben valószínűleg

az is közrejátszik, hogy a Richter Gedeon Rt.-nek még van pekingi irodája. Bajt e neves cégre leginkább az hoz, hogy termékeit hamisítják a kínai piacon.

3. Magyarország Kína külkereskedelmében

3.1. Magyarország részesedése – földrajzi távolsága és a két ország közötti méretkülönbség következtében – Kína külkereskedelmi forgalmában meglehetősen alacsony. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezt az arányt ne lehetne növelni.

3.2. Mind a kínai export célországai, mind a kínai import forrásai tekintetében jellemző az a koncentráció, amelyben meghatározó az ázsiai régió, ezen belül is elsősorban Japán és a „kis tigrisek” túlsúlya. Ezen kívül fontos kapcsolat Észak-Amerika és az Európai Unió. A kínai importnak 82-88% körüli része származik a fenti országokból, régiókból. Magyarország az összkínai import 0,2-0,04%-os részesedési arányával – a Kínával kereskedelmi kapcsolatot fenntartó 164 ország között – a középmezőnyhöz tartozik.

3.3. Exportja tekintetében Kína számára Ázsiát követően az USA és az EU-tagországok a legfontosabb felvevő piacok. A kínai exportnak 85-87% körüli részét veszi fel a hús legnagyobb partner ország. Ezek közé a közép- és kelet-európai országok közül egyetlen egy sem tartozik, de Magyarország részaránya a kínai exportban folyamatosan emelkedik, s 1992 és 2000 között 0,05%-ról 0,36%-ra nőtt.

4. Kína Magyarország külkereskedelmében

4.1. A Kínába szállított magyar termékek volumenének alakulását az esetlegesség jellemzi. Ennek következtében a jövőre vonatkozóan sem lehet előrejelzéseket megköveteltetni. Az utóbbi évtized legsikeresebbnek tekinthető éve 1999 volt, amikor a kivitel összege meghaladta a 70,8 millió USD-t. Ezt a következő évben visszaesés követte. A korábbiakhoz képest jelentős változásra a magyar piaci pozíciókban nem számíthatunk, és Magyarország valószínűleg továbbra is 50. körüli helyét a Kínába exportáló országok sorában.

4.2. A Magyarországra áramló kínai termékek volumene 2000-re már több mint 20-szorosan haladta meg a Kínába tartó magyar kivitelét. Ezzel Magyarország a 37. helyet foglalta el a „kínai rangsorban”. A kínai érdekek számára ez a helyzet kedvező. A kereskedelmi mérleg egyensúlyának kérdése csak abban az esetben lenne számukra fontos, ha a magyar fél a kínai export korlátozásával próbálná csökkenteni deficit helyzetét. Forgalmi adatok alapján az ázsiai ország 1996-ban a 18., 1997-ben a 15., 1998-ban a 13., 1999-ben a 11., 2000-ben a 9. legnagyobb szállítójává vált Magyarországnak. A kétoldalú kereskedelmi forgalom alapján Kína 1997-ben a 21., 1998-ban 19., 1999-ben a 17., 2000-ben már a 14. legnagyobb partnere Magyarországnak.

5. A kereskedelmi kapcsolatokról levonható következtetések

5.1. A magyar–kínai kereskedelmi kapcsolatokat jellemző adatok alapján az alábbi következtetések fogalmazhatók meg:

- * Az utóbbi évtizedben a forgalom valamennyi éve jelentős magyar deficittel zárult, és a tendencia változatlanul növekvő. Ennek kumulált összege 1995 és 2000 között 3001,7 millió USD volt.
- * Az 1993-as évet követően a magyar kereskedelmi deficit irreverzibilis jellege egyre markánsabbá vált.
- * A Magyarországra irányuló kínai szállítások volumene az utóbbi tíz évben folyamatosan nőtt, és az import szerkezetét a feldolgozott termékek határozzák meg.
- * A magyar exportra jellemző struktúráról elmondható, hogy a forgalom alacsony szintje miatt a kis változások is nagy százalékos eltéréseket okozhatnak.
- * A két ország külkereskedelmi forgalmára vonatkozó adatok tükrében nem lehet kétséges az, hogy a kínai fél részéről „felemlegetett” – ár-, minőségi-, választék-, szállítási-, árualap- és egyéb – problémák azt jelzik, hogy Kína szempontjából Magyarország nem számít fontos partnernek. Az esetlegesen kieső magyar szállításokat viszonylag könnyen, sok esetben olcsóbban és nagyjából azonos minőségben tudja más kelet- és közép-európai országok termékeivel helyettesíteni.

Mivel Magyarország nem rendelkezik nagy mennyiségű, a kínai gazdaság számára fontos nyersanyaggal, csúcstechnológiával vagy hadiipari termékkel, a deficit enyhítésére az áruexporton kívül más, alternatív csatornákat is igénybe kellene vennie. Ezek között szerepelhet a magyarországi kínai befektetések ösztönzése, a szolgáltatásexport, valamint a kínai turistacsoportok magyarországi utaztatása.

5.2. Összességében megállapítható, hogy Kína az utóbbi tíz évben a magyar kivitelben marginális, az import tekintetében növekvő szerepet játszik. Az ázsiai térségben Kína Japán után a második legnagyobb kereskedelmi partnere Magyarországnak.

6. A továbblépés lehetősége – a sokoldalú partnerség

6.1. A világgazdaságba integrálódás folyamatában Kína a „sokösszetevős piaci stratégiát” alkalmazza, amelynek formáit a külkereskedelem, a *high-tech* importja, a külföldi működőtőke-beruházások, a nemzetközi munkaügyi együttműködés és a turizmus adja. A külföldi vállalkozók és befektetők számára olyan, korábban zárt területei nyílnak meg a gazdaságnak, mint a reklám, a geológiai feltárás és kutatás, az olajfeldolgozás, az épületgépészet, a számítástechnikai szolgáltatások, a várostervezés, az ingatlanpiac, az ügyvédi tanácsadás, a turizmus, az óceánhajózás, a légi és szárazföldi szállítás, valamint a bankszektor és a biztosítási piac.

6.2. A WTO-tagság első éveiben a kínai export növekedésével kell számolni, ami az import oldalán a fejlett ipari országok technológiája iránti fokozott érdeklődéssel párosul. A gépek, berendezések és kulcsrakész üzemek helyett a központilag ösztönzött technológiaiimport súlya áttevéődik a technológiai szoftverek behozatalára.

6.3. A kínai piacokra való bejutásért fokozódik a verseny, de ezzel párhuzamosan a lehetőségek köre is bővül. A piac szereplőinek diverzifikálódásával nem csak a külső

kapcsolati rendszer adta lehetőségek nőnek, de a külföldiek előtt is megnyílnak a kínai privatizációban és szolgáltatáskereskedelemben való részvétel esélyei.

6.4. A központi hatalmi szervek meghatározó szerepe a piacgazdasági reformok előrehaladtával sem változott Kínában. A fontos gazdasági és társadalmi döntések továbbra is politikai szinten történnek. A politikai együttműködés fejlesztése, a kapcsolatok szintjének és intenzitásának növelése nyitja meg a gazdasághoz vezető utat is. Ezért fontos a politikai kapcsolattartás legfelsőbb szintre emelése, amely olyan tőke, ami a gazdaságban is kamatoztatható. Az állami szerepvállalásnak olyan területekre is ki kell terjednie, mint:

- * a stratégiai gondolkodás, a sokrétű és szerteágazó tevékenységi körök összehangolása;
- * a központilag meghatározott prioritások és információ közvetítése az együttműködés valamennyi szereplőjéhez;
- * az állami szerepvállalás speciális területei: a látogatódiplomácia, a kormányközi egyezmények, szerződések, az állami garancia és az exporthitel;
- * a humán erőforrások fejlesztése, egymás kultúrájának megismerése;
- * az ASEM (Ázsia–Európa Dialógus) folyamataihoz való kapcsolódás;
- * a kormányhitelek, a nemzetközi pénzügyi kondícióknál kedvezőbb hitelkonstrukciók biztosítása.

6.5. A gazdasági együttműködés legfontosabb partnerei azonban azok a vállalkozók, akiknek a körébe

- * a kínai reláció iránt érdeklődő magyar üzletemberek,
- * a „három lábú” ügyletekbe beszálló „harmadik felek”, a speciális kínai piaci ismeretekkel és kapcsolatokkal rendelkező partnerek,
- * a Magyarországon lakó és tevékenykedő kínai kereskedők és befektetők,
- * valamint a magyar relációban fantáziát látó kínai magán- és állami vállalatok tartoznak.

6.6. Az árualapok vizsgálatának hagyományos módszerei a kínai piacon nem válnak be. Az export növelhetőségét gátló és előmozdító tényezők ebben egyaránt közre játszanak:

- * A kínai külgazdasági stratégia exportoffenzívára épül, s az import növekedését az export dinamikája határozza meg. Kínai viszonylatban a partnerek kereskedelmi mérlege többnyire deficites. A magyar helyzet ebben a vonatkozásban „mindössze” abban tér el az átlagtól, hogy a passzívum mértéke (1:23) kiugróan nagy.
- * A földrajzi távolság és az ezzel járó magasabb szállítási költségek árfelhajtó hatása csökkenti a versenyképességet.

- * Az olcsó munkaerejéről ismert Ázsiában a kínai bérszint a legalacsonyabbak közé tartozik, amellyel egyetlen fejlett ország sem versenyezhet.
- * Az exportárualapok előteremtése nem csak az áruszerkezet összetételében, hanem volumenében is gondot okozhat. A Magyarországhoz hasonló kis országokban a rendelkezésre álló kapacitások és készletek túlságosan szűkösek a kínai igényekhez mérten.

6.7. A nehézségek ellenére biztató az az eltökéltség, amivel egyéni vállalkozók és egész vállalkozói csoportok próbálnak érvényesülni a kínai piacon. Jelenlegi formájukban a testvérvárosi és tartományi/megyei kezdeményezések adják a gazdasági együttműködés leginkább életképes alapját. Ezek keretében nagyobb biztonsággal és konkrét üzleti, vállalati háttérrel lehet az elképzeléseket realizálni.

6.8. Az elmúlt évtizedben az export növelésére mindössze egy-egy nagyobb szállítási tétel révén volt lehetőség. Ez azonban nem biztosítja a tartós és kiegyensúlyozott növekedést. A „résekbe való behatolás”, az adódó lehetőség kiaknázása továbbra is megmarad. Ebben a vonatkozásban a magasabb feldolgozottságú és fejlett műszaki tudást hordozó termékek arányának a növelése a cél. Ugyanakkor a kereskedelmi törekvéseknek egyre nagyobb hányadát kell a beruházásokhoz kötni. Az „áru helyett befektetés” követelményének természetesen a kínai félre is kellene vonatkoznia.

6.9. A lehetőségek köre térben és ágazati megoszlásban is növekedik. Kína WTO-tagságával javul a kínai piacra jutás esélye. Nyugati területeinek fejlesztési programjaiban való részvétel adja a lehetőségek másik körét. Magyarország számára az élelmiszerpiacon is vannak exportlehetőségek. A minőségi élelmiszeripari termékeket – megfelelő marketing tevékenységgel – világpiaci áron lehet eladni Kínában. A tároló kapacitások növelésének szüksége ugyancsak a mezőgazdasághoz kötődik, silók, hűtőházak, raktárak telepítésének formájában.

6.10. A 2001–2005-ig ötéves terv fejlesztési prioritásai között számos olyan területet lehet találni, amelyekhez magyar érdekeltségek is kapcsolódhatnak. Az infrastrukturális beruházások köréből az autósztrádák, vasutak és repülőterek bővítését, továbbá az olaj- és gázvezetékek, az elektromos elosztóhálózatok fejlesztési programjait érdemes kiemelni. A környezetvédelemi erőfeszítések döntően az erdősítésre, a sivatagosodás elleni programokra, a talajerózióval szembeni védelemre koncentrálnak. Gyakorlatilag nincs olyan területe a környezetvédelemnek Kínában, ahol ne lenne szükség a károk csökkentésére. A gazdasági struktúra korszerűsítésében elsősorban az új, a helyi sajátosságokhoz igazodó mezőgazdasági termények és technológiák meghonosítása, a feldolgozó üzemek építése, az ipari termelő egységek gyártási technológiája hatékonyságának növelése, a turizmus infrastruktúrájának fejlesztése kínál további lehetőségeket. A központilag kiemelten támogatott területek közé tartozik az oktatás és az egész ország tudományos-technikai színvonalának emelése. Ez újabb tartalmat adhat a tudományos-műszaki együttműködésnek.

6.11. Végezetül az idegenforgalomból adódó lehetőségeket külön is meg kell említenünk. A forgalom mindkét irányban nő. Potenciálisan ez az a terület, amely kitörési pont lehet a kétoldalú kapcsolatok egyensúlyának javításához. A kínai középosztály megjelenésével, a meggazdagodó rétegek új keletű igényeivel egyre többen látogatnak külföldre. Magyarország kedvelt célpontja a kínai turistáknak, s ezt némi odafigyeléssel jobban is ki lehetne aknázni.

6.12. A kétoldalú kapcsolatokban még a kereskedelem dominál, de növekvőben van az együttműködés más formáinak, a kooperációnak, a beruházásoknak, a műszaki-tudományos és kulturális cserekapcsolatoknak a súlya. Az együttműködés eszközeként a sokoldalú partnerség kiépítésére kell törekedni, amelynek része a szerteágazó dialógus folytatása, a bilaterális és a régiók közötti együttműködés erősítése, az információcsere, a beruházás ösztönzése, a hitelkonstrukciók hozzáférhetősége. A két fél elkötelezettségén túlmenően olyan komplex megoldás javíthat a helyzeten, amelyben a külgazdasági és politikai együttműködés valamennyi területét sikerül mozgósítani.

* * * * *